

YARATICI DÜŞÜNMENİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAN ÇIKARILMASI: YENİLİKÇİ DÜŞÜNME YETERLİ Mİ?

REMOVING CREATIVE THINKING FROM THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM: IS INNOVATIVE THINKING ENOUGH?

Ahmet Galip YÜCEL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

ahmetyucel@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9435-7315

Barış ÇİFTÇİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

barisciftci@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3688-0359

Ahmet DURMAZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

ahmetdurmaz@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9744-2547

ÖZET

Geliş Tarihi:
29.01.2022
Kabul Tarihi:
23.02.2022
Yayın Tarihi:
31.03.2022
Anahtar Kelimeler
Yaratıcı düşünme
Yenilikçi düşünme
Sosyal bilgiler
Keywords
Creative thinking
Innovative thinking
Social studies

Yaratıcı düşünme, 21. Yüzyıl becerileri arasında yer alan, sadece öğrencilerin değil, toplumsal yaşama katılmış bireylerin de ihtiyaç duyduğu bir beceridir. Devletler yaratıcı düşünen vatandaşlar yetiştirmek için eğitim ve öğretim programlarında yaratıcı düşünmeye uygun düzenlemeleri uygulamaya koymaktadır. 2018 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yaratıcı düşünme becerisine yer verilmemiştir. Bunun yanında programa yenilikçi düşünme becerisi eklenmiştir. Bu durumun olası sonuçlarını sosyal bilgiler eğitimcilerinin perspektiflerinden belirlemek bu araştırmanın temel amacıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış, betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Temaların altında oluşan kategoriler tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılmasını doğru bulmadıkları, yenilikçi düşünme becerisinin, yaratıcı düşünme becerisinden beklenenleri yerine getiremeyeceği kanısında oldukları anlaşılmıştır.

ABSTRACT

Creative thinking is a 21st century skill not only needed by students but also needed by individuals participating in social life. States implement regulations suitable for creative thinking in education and training programs in order to improve citizens' creative thinking skills. Creative thinking skill is not included in the Social Studies Curriculum which is put into practice in 2018. In addition, innovative thinking skill were added to the program. The main aim of this research is to determine the possible consequences of this situation from the perspectives of social studies educators. Phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used in the research. Research data were collected through semi-structured interviews and analyzed through descriptive analysis. The categories formed under the themes were presented in tables and interpreted. As a result of the research, it has been understood that social studies educators do not approve removing creative thinking from the program, and they think that innovative thinking skill cannot fulfil the expectations from creative thinking skills

DOI: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neysosbilen/article/1064873>

Atıf/Cite as: Yücel, A.G., Çiftçi, B., ve Durmaz, A. (2022). Yaratıcı düşünmenin sosyal bilgiler dersi öğretim programından çıkarılması: Yenilikçi düşünme yeterli mi? *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1),239-253.

Giriş

Dünya baş döndürücü bir hızla değişmektedir. Bu hızlı değişim, önceden ihmal edilmesinde pek sakınca görülmeden bazı özelliklerin önemini günden güne arttırmıştır. Yaratıcı düşünme de bu tür özelliklerin ilk akla gelenlerinden biridir (Sternberg ve Lubart, 1996). Gerek eğitimde gerekse profesyonel iş hayatında yaratıcı düşünen ve sorunlar karşısında yaratıcı çözümler üreten kişilere olan ihtiyaç artarak devam etmektedir. Büyük şirketlerin istihdam edebilecekleri kişilerde aradıkları becerilerin ilk sırasında yaratıcılığın yer alması (Anderson, 2020) bu durumun en net delillerinden birisidir. Bununla birlikte 21. Yüzyıl becerilerine yönelik çerçeveyi belirleyen kuruluş olan Partnership for 21st Century Skills (P21), “Öğrenme ve Yenilenme Becerileri” altında yer verdiği temel becerilerden birisi yaratıcılıktır (2019). 21 Yüzyıl becerileri günümüz insanının değişen dünyaya uyum ve katkı sağlayabilmesinde gerekli olan özelliklerin ifadesidir. Bu bağlamda 21 Yüzyıl becerilerinin bireylerde gelişiminin sağlanması eğitimin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2017), öğretim programlarının güncellenmesiyle ilişkili yaptığı basın açıklamasında, 21. Yüzyıl becerilerinin, program güncelleme çalışmalarında göz önünde bulundurulduğunu belirtmiştir. Yine MEB tarafından 2015-2019 Stratejik Planında yaratıcılık, temel değerler arasında sayılmıştır. Aynı planda yaratıcı bireyler yetişmesine uygun ortam sağlamanın misyon ifadeleri arasında sayıldığı görülmektedir. Ayrıca raporda stratejik amaçların açıklanmasında yaratıcılığın desteklenmesine yönelik ifadeler yer almaktadır (MEB, 2015). Benzer olarak 2019-2023 Stratejik Planında da yaratıcılık temel değerler arasında yer almıştır (MEB, 2019). Bu veriler ışığında Türkiye’de, yaratıcı düşünen bireyler yetiştirilmesinin eğitimin temel amaçlarından biri olduğu söylenebilir.

Yaratıcılık, dünyayı daha yaşanabilir bir yer haline getirebilecek becerilerden biridir. Cropley’e (2001) göre insanlar yüzyıllardır yaşanan dünyayı güzelleştirmenin bir aracı olarak yaratıcılığı görmüş ve tartışmışlardır. Bu insanlara göre yaratıcılık, kendini ifade etmenin ve iletişimin bir şekli, bilinmeyi görmenin, anlamanın ya da onunla başa çıkmanın bir yoludur. Örneğin Platon, toplumun yaratıcı düşünen bireylere ihtiyaç duyduğunu ve bu sayede gelişiminin besleneceğini ileri sürer (Cropley, 2001). Bugünün çağdaş toplumlarında da bilgi inşası; yeni fikir ve projeler üretebilmek ve yetenekleri harekete geçirebilmek için yaratıcı düşünmenin dönüştürücü gücüne ihtiyaç duyar (Leggett, 2017). Bu bağlamda yaratıcı düşünme, fikir üretmeye dönük zihinsel bir etkinliktir (Syahrin, Dawud, Suwignyo ve Priyatni, 2019). Büyük Britanya’da çeşitli bakanlıklar tarafından kurulan ve uzmanların oluşturduğu Yaratıcı ve Kültürel Eğitim Ulusal Danışma Komitesi (NACCCE, 1999) ile Fisher ve Williams (2004), yaratıcılığı özgün ve değerli sonuçlara yol açan zihinsel etkinlikler olarak tanımlamıştır. Yine benzer olarak Sternberg ve Lubart (1996)’ya göre yaratıcılık özgün ya da beklenmedik ve beklentileri karşılayan düzeyde işe yarar değerli fikirler ve ürünler ortaya koyma yeteneğidir. Yaratıcı düşünme; yeni bağlantıları fark edebilme yeteneği (Cropley, 2001; Guilford, 1950 ve 1957’den akt. Tatlı, 2017), yeni çözüm ya da yollar bulma becerisi (Cropley, 2001), üst düzey bilişsel becerilerinin bir arada çalışması (Lucas, 2001), akıcı ve esnek düşünme (Syahrin, Dawud, Suwignyo ve Priyatni, 2019) gibi çeşitli tanımlara da sahiptir.

Ekonomik sistemleri olumlu yönde harekete geçiren unsurlardan biri yaratıcı düşünme becerisidir (Keleşoğlu, 2017). Batılı devletler, ekonomik çıkarlarına üst düzeyde hizmet etmesi nedeniyle yaratıcılığı, öğretmenler ve öğretim programları tarafından desteklenmesi gereken bir beceri olarak algılamaktadır (Newton, 2013). Yaratıcı düşünme becerisi, öğrencilerin akademik başarılarını yükseltmekle (Sternberg, 2003) kalmaz, yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlar, demokratik tutumları da destekler (Newton, 2013) ve bu sosyal bilgiler öğretim programından beklenen bir durumdur. Böylece daha iyi bir toplumu mümkün kılacak olan yaratıcı düşünme, insanların hayat deneyimlerini zenginleştirebilir (Fisher, 2004). Yaratıcı düşünmeyi besleyen bir eğitim sisteminin topluma katkısıyla birlikte bireylere de faydaları olacaktır. Yaratıcı düşünme becerileri ve yaratıcılığı üst seviyede bir birey, daha fazla yaşam becerisi ile donatılmış olacaktır (Newton, 2013). Öncelikle bireyler yaratıcı düşünme konusunda cesaretlendirildiklerinde özsaygı ve motivasyon yönünden gelişim kaydedebilirler (Fisher, 2004). Günlük hayatta karşılaşılan sorunlar karşısında dahi zaman zaman alışılmış kalıpların dışına çıkmak gerekir. Yaratıcı düşünmenin de alışılmış kalıpların dışına çıkmak olduğu düşünüldüğünde günlük hayatta da önemli olduğu barizdir (Özerbaş, 2011). Yaratıcı düşünme toplumsal düzen, sosyal etkileşim ve iş hayatında yenilenmede temel bir role sahiptir (Moran, 2010’dan akt. Wojciehowski ve Ernst, 2018). Yaratıcılık iş hayatında aranan bir beceridir. Yaratıcı düşünenler aynı zamanda aktif öğrenme yönünden gelişmişlerdir ve bu sayede problem çözerler, ilişkileri fark ederler, bilgileri farklı yollarla kaynaştırırlar, varsayımları sorgularlar, karar verirler ve yeni iddiaları ararlar (Healy, 2004’ten akt. Wojciehowski

ve Ernst, 2018). Paralel olarak NACCCE'ye göre (1999) "yaratıcılık sanat, bilim, iş, oyun gibi günlük hayatın her alanında, bütün insan faaliyetlerinde görülebilir." Her insan çeşitli şekillerde yaratıcılık becerilerine sahip olabilir ve bunlara sahip olmak kişinin özsaygısı ve genel başarısı üzerinde büyük bir etkiye neden olur (NACCCE, 1999). Böylece yaratıcı düşünebilen ve bu becerisini hayata aktarabilen kişiler iş hayatının zorlu süreçlerine, yaratıcı kararlar vererek ve çözüm üreterek uyum sağlarlar.

Yaratıcı düşünme becerisi, eğitimde ve profesyonel hayatta her geçen daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak 2018 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yaratıcı düşünme becerisi yer almamaktadır. Bunun yerine, benzer bir amaca hizmet etmeye yönelik olduğu düşünülen yenilikçi düşünme becerisi yeni programa eklenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında adı geçen becerilerin detaylı açıklamaları yer almadığından Milli Eğitim Bakanlığı belgelerinde yenilikçi düşünme becerisine yönelik açıklamalar araştırılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile aynı yıl uygulamaya konulan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında yenilikçi düşünme becerisine, Mühendislik ve Tasarım Becerileri başlığı altında yer verilmiştir. Yine programda yapılan açıklamaya göre bu beceri sayesinde öğrencilerin, bilgi ve becerilerini ürün oluşturma ve oluşturdukları ürünlere katma değer kazandırma stratejileri kazanmaları amaçlanmaktadır. Aynı programın kazanımları incelendiğinde program geliştirenlerin yaratıcılık ve yenilikçi düşünmeyi birbirinden ayırdıkları, yenilikçi düşünme becerisi ile tasarım yapma ve ortaya bir ürün koymayı amaçladıkları açık bir şekilde görülmektedir (MEB, 2018a). Yine MEB, STEM Eğitimi Raporunda (2016), yenilikçi düşünme ile ürün geliştirebilen bireyleri bir arada telaffuz etmektedir. Deveci ve Kavak (2020), ortaokul öğrencilerinin yenilikçi düşünme eğilimlerini inceledikleri araştırmalarında, yenilikçi düşünme ve yaratıcılığı bir arada ele alan araştırmacıların görüşlerini özetlemiştir. Yazarlara göre literatürde bu kavramların birbiriyle örtüşüğünü ileri süren çalışmalar olduğu gibi yaratıcılığı yenilikçilik içinde değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu noktada bu iki becerinin özdeşliği ya da birbirlerini kapsayıp kapsamadıkları hususunda bir uzlaşma olmadığını ancak Milli Eğitim Bakanlığının Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı ile bu iki beceriyi birbirinden ayırdığını söylemek mümkündür.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yenilikçi düşünme becerisinin bir tanımlaması ya da açıklaması verilmemiştir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında da yenilikçi düşünme becerisini ele alan zorunlu bir ders bulunmamaktadır. Bu bağlam içerisinde sosyal bilgiler eğitimcilerinin bu beceriyi nasıl yorumladıklarını ve yaratıcı düşünmeyle ilişkisini kurup kurmadıklarını incelemek değerli bulunmuştur. Yenilikçi düşünme becerisine yönelik algı, yaratıcı düşünmeyi kapsamadığı takdirde sosyal bilgiler eğitiminde 21. YY. becerilerinin önemli bir boyutu süreç dışına itilmiş olacaktır. Programların hazırlanması sürecinde 21. YY. becerilerinin de dikkate alındığı düşünüldüğünde programın amaca hizmet etmesi sekteye ugratılmış olacaktır. Bu nedenle araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerini yetiştiren sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı düşünme ve yenilikçi düşünme hakkındaki görüşlerini incelemek amaçlanmıştır.

Bu araştırmanın temel amaçlarından birisi Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndan yaratıcı düşünme becerisinin kaldırılmasının olası sonuçlarını derinlemesine anlamaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılması, yenilikçi düşünmenin programa eklenmesi ve yaratıcı düşünme ile yenilikçi düşünme arasındaki benzerlik ve farklılıklar hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Bu bağlamda araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- 1- Sosyal bilgiler eğitimcileri yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılmasını nasıl değerlendirmektedir?
- 2- Sosyal bilgiler eğitimcileri yenilikçi düşünmenin programa eklenmesini nasıl değerlendirmektedir?
- 3- Sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı düşünme ve yenilikçi düşünme arasındaki farklılıklar hakkındaki görüşleri nasıldır?

Sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal Bilgiler Dersi Ortaöğretim Programında belirlenen becerileri öğrencilerinin kazanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin kazanmasını sağlamaya çalıştıkları becerilere yönelik doğru ve derin bir anlayışa sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu çalışma sosyal bilgiler öğretmenlerinin yenilikçi düşünmeye yönelik anlayışlarını ortaya koyma potansiyeli bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte 21. YY. becerileri arasında önemli bir yer tutan yaratıcılığın hiçbir ad altında programda yer almamasının olası sonuçlarını belirleme amacı da araştırmayı

önemli kılan bir husustur. Bu nedenle çalışmanın gerek alanyazına katkı yapma gerekse program geliştiricilere veri sağlama potansiyeline sahip olması çalışmayı önemli kılan gerekçelerdir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, kişilerin kavramlara yükledikleri anlamları inceleyerek alana özgü açıklama getirme ve teori geliştirme süreci olarak tanımlanabilir (Özden & Saban, 2017). Bu çalışmada, sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı düşünme ve yenilikçi düşünmeye dair görüşlerini açığa çıkarmak ve derinlemesine incelemek amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırma kapsamında nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenoloji araştırmalarında bireylerin kavram ya da fenomen üzerindeki deneyim ve görüşlerini keşfetmek ve anlamak amaçlanır (Johnson & Christensen, 2014). Bu kapsamda sosyal bilgiler eğitimcilerinin yaratıcı ve yenilikçi düşünme hakkındaki görüşlerini açığa çıkarma için fenomenoloji deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, çeşitli unvanlarda görev yapan sosyal bilgiler eğitimcilerinden oluşturulmuştur. Çalışma grubu belirlenirken kolay ulaşılabilirlik gözetilmiştir. Bununla birlikte yakın gelecekte farklı üniversitelerde sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirmek üzere istihdam edilmesi muhtemel, çeşitli üniversitelerden doktora tez aşamasında olan üç araştırma görevlisi de çalışmaya dahil edilmiştir. Böylece çalışma grubu çeşitli unvanlarda yedi doktor ile üç bilim uzmanından ibaret olacak şekilde oluşturulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Sosyal Bilgiler Eğitimcileri

Cinsiyet	Unvan	Yaş	Kod
E	Bilim Uzmanı	29	K1
K	Doktor	27	K2
E	Doktor	29	K3
K	Bilim Uzmanı	30	K4
E	Doktor	29	K5
E	Doktor	33	K6
E	Doktor	29	K7
E	Bilim Uzmanı	27	K8

Veri Toplama Araçları

Çalışma verileri, sosyal bilgiler eğitimcileri ile yapılan online görüşmeler ile toplanmıştır. Katılımcılardan bazı demografik bilgiler de toplanmıştır. Görüşmeler ortalama yirmi dakika sürmüştür. Katılımcıların izni ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

Verilerin toplanması için öncelikle yarı yapılandırılmış bir görüşme formu tasarlanmış ve ikisi nitel araştırma ikisi ise dil konusunda uzman dört öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda görüşme formu son halini almıştır. Görüşmeler, formda yer alan sorularla sınırlı tutulmamış, gerekli görülen anlarda bağlama uygun olan ek sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

İnandırıcılık, Aktarılabirlik, Tutarlık, Onaylanabilirlik

Çalışma kapsamında inandırıcılığın, aktarılabirliğin, tutarlığın ve onaylanabilirliğin sağlanması için çeşitli stratejilere başvurulmuştur. Bu stratejilerin başında uzman görüşü alınması ve ayrıntılı betimleme yer almaktadır (Creswell, 2016; Merriam, 2015; Yıldırım & Şimşek, 2000). Araştırma soruları, araştırma verileri ve analizler nitel araştırma konusunda ve sosyal bilgiler eğitimi alanında deneyimli uzmanların görüşüne sunulmuştur. Verilerin toplanması sürecinde araştırmacı, katılımcıları herhangi bir cevaba yönlendirecek ifadeler kullanmaktan kaçınmıştır. Bu sayede katılımcıların etkilenmemesi amaçlanmıştır.

Katılımcı teyidi nitel araştırmalar açısından önemlidir (Creswell, 2016). Bu nedenle dökümü yapılan görüşmeler katılımcılara sunulmuş ve onayları alınmıştır. Bu sayede Merriam'ın (2013) belirttiği üzere çalışma verileri ile katılımcıların görüşlerinin uyumlu olduğu teyit edilmiştir. Son olarak araştırma bulgularının sunulmasında detaylı betimlemeler yapılmış ve katılımcı görüşmelerin doğrudan alıntılara bulgular başlığı altında yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

Analizin ilk aşamasında katılımcılarla yapılan görüşmeler metne dönüştürülmüştür. Elde edilen metinler satır satır analiz edilmiş (Patton, 2014) ve analiz sürecinde betimsel analiz yürütülmüştür. Betimsel analiz sürecinde Yıldırım ve Şimşek'in (2000) belirttiği işlem adımları takip edilmiştir. Öncelikle betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevenin oluşturulmasında kavramsal çerçeve, araştırma soruları ve görüşme soruları kaynak olarak kabul edilmiştir. Bu çerçeve verilerin önemini belirlemede temel kriter olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırma bağlamı bakımından önem arz etmeyen veriler dışarıda bırakılmıştır. Kodlama sırasında karşılıklı etki ve neden sonuç ilişkisi gözetilmiştir. Betimsel analiz sonucunda elde edilen veriler özetlenerek araştırma amacına uygun başlıklar altında analiz edilmiştir. Bu süreçte anlatımı güçlendirmek amacıyla katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara bulgularda yer verilmiştir.

Bulgular

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin analizi sonucunda beş tane tema oluşmuş ve temalar başlıklar halinde sunulmuştur.

Yaratıcı Düşünme Teması

Araştırma kapsamında katılımcıların verdikleri cevapların analizi sonucunda yaratıcı düşünme becerisine yönelik görüşleri “Yaratıcı Düşünme” teması altında yer almıştır. Tema altında oluşan kategoriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Yaratıcı Düşünme Teması

Kategori	Katılımcılar
Yeni fikir, durum ya da içeriği ortaya çıkarma	K1, K3, K5, K7, K8, K9, K10
Sıra dışı düşünme, kalıpların dışına çıkma, farklı şeyler hayal etme	K2, K3, K4, K6, K8
Özgün düşünme, orijinallik	K4, K6, K9, K10
Bilgileri süzgeçten geçirme, durum ve anlamları sentezleme	K1, K5
Yeni bir ürün meydana getirme	K3, K7
Farklı şeyler ortaya koyma	K2
Farklı bakış açıları	K4
İpuçlarından yola çıkma	K7

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, katılımcıların yaratıcı düşünme becerisini daha çok düşünsel anlamda kavramsallaştırdıkları, yaratıcılıktan ayırdıkları ve bilişsel boyutla sınırlandırma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. İki katılımcı dışında tüm katılımcıların yaratıcı düşünmeyi fikir ve özgünlük gibi soyut kavramlarla, iki katılımcının ise yaratıcı düşünmeyi bir ürün üretmeye yönelik somut bir kavramla ifade ettikleri anlaşılmıştır. Kategoriler bütünsel olarak değerlendirildiğinde katılımcılara göre yaratıcı düşünmenin temel amacının yeni bir fikir ya da ürün çıkarma olduğu, özgünlük içerdiği, çemberin dışına çıkmayı ve sentezlemeyi gerektirdiği bulgularına ulaşılmıştır. Katılımcılara göre özgün ve sıra dışı düşünme süreçlerine dâhil edilen bilgi sentezleme çabaları yeni fikir ya da ürünle sonuçlanmaktadır. Tabloda sunulan kategorilere yönelik katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

Yaratıcı düşünme, katılımcılar tarafından en yoğun olarak yeni fikirler üretme ile açıklanmıştır. Yaratıcı düşünmenin ne olduğu sorusu karşısında K3 kodlu katılımcı “*yaratıcı düşünme sıradan bir şeyi sıra dışı bir şekilde düşünerek yeni fikirler, çözümler, nesnelere ortaya koymaktır*” ifadelerini kullanarak becerinin yeni düşünceler üretmeye yönelik olduğunu vurgulamıştır. Benzer olguyu K9 kodlu katılımcı “*yaratıcı düşünme mevcut durum karşısında, düşünmek, bilgileri gözden geçirmek, olası yollara bakmak ve yeni bir çözüm getirmek anlamına gelir*” sözleriyle ifade etmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümü yaratıcı düşünmeyi açıklarken benzer ifadelerle “yeni bir fikir, durum, çözüm v.s.” kavramlarla ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda katılımcıların yaratıcı düşünmeyi yoğun bir şekilde “yeni fikirler üretme” bağlamında kavradıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte K1 ve K5 kodlu katılımcılar “*bilgileri süzgeçten geçirme, durum ve anlamları sentezleme*” kategorisi altında kodlanan sözlerinde yeni fikirlerin bir sentez sonucu olduğunu öne sürmüşlerdir. K5 kodlu katılımcı “*eski bilgiler, yeni bilgiler sentezlenir yaratıcı düşünmeyle ve yeni bilgiler üretilir*” sözleriyle, K1 kodlu katılımcı ise “*(...) zihnin önceden edindiği bilgileri anlama ve kavrama süzgeçlerinden geçirdikten sonra kuluçka evresinde yeni bilgi, durum ve anlamlarla sentezleyerek ortaya yeni fikir durum ve*

içerikler çıkarma (...)” sözleriyle yeni fikirleri üreten hususun eski bilgilerle yeni bilgilerin sentezlenmesi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Analiz sonucunda en fazla kodu barındıran ikinci kategori ise sıra dışı düşünme, kalıpların dışına çıkma, farklı şeyler hayal etmedir. K2 kodlu katılımcı *“yaratıcı düşünme, ideal olandan farklı şeyler hayal etme, ortaya koyabilme becerisidir”* sözleriyle, K4 kodlu katılımcı ise *“bireylerin kalıplara sığdırılmadığı, (...) düşünülmemiş yollar çizme”* sözleriyle yaratıcı düşünmenin, daha önce düşünülmemiş olanı, kalıpların dışına çıkarak düşünme olarak ifade etmişlerdir. Kalıpların dışına çıkarak düşünme temalı kategori ile ilişkili olmak üzere dört katılımcı yaratıcı düşünmenin özgünlük ve orijinallik boyutuna değinmiştir. K6 kodlu katılımcı *“(…) farklı düşünme veya farklı olanı görme olarak ifade edebilir. Çünkü orijinallik barındırmaktadır. Ancak her yaratıcı düşünme aşırı farklı olacak diye bir durum yoktur. Herkesin bildiği şeye farklı açıdan bakmakta bir yaratıcılık durumudur”* ifadeleriyle özgünlük ve orijinallik sağlayan unsurun farklı görmek olduğunu ileri sürmüştür. Benzer olarak K10 kodlu katılımcı *“ortadaki durumu, gerçeği diğerlerinden farklı görmek önemli. Özgünlük vardır yaratıcı düşünmede”* ifadesiyle diğerlerinden farklı düşünmenin özgünlükle sonuçlandığı anlarda yaratıcı düşünmeden bahsedebileceğini belirtmiştir.

Yaratıcı Düşünmenin Programdan Çıkarılmasının Sonuçları Teması

Çalışma kapsamında, katılımcıların yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılması hakkındaki düşünceleri “Yaratıcı Düşünmenin Programdan Çıkarılmasının Sonuçları” teması altında toplanmıştır. Katılımcı cevapları sonucunda oluşan kategoriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Yaratıcı Düşünmenin Programdan Çıkarılmasının Sonuçları Teması

Kategori	Katılımcılar
Yaratıcı Düşünmenin Engellenmesi	K3, K5, K8, K9, K10
Sosyal ve Ekonomik Hayatta Üretkenlik Sorunları	K1, K9, K10
Değişiklik Olmaz	K2, K4, K6
Etkili Düşünme Sorunları	K1, K5
Yenilenmenin Engellenmesi	K3, K8
21. Yüzyıla Uyum Sorunları	K1
Öğrencilerin Sıradanlaşması	K3
Sosyal Bilgiler Dersi Hedeflerine Ulaşmada Yetersizlik	K3
Kararlarda Tutarsızlık	K7
Anlama ve Yorumlama Sorunları	K7
Problem Çözmede Yetersiz Bireyler	K10
Gerçek Hayat Durumlarına Transfer	K10

Tablo 3 incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimcilerinin, yaratıcı düşünmenin SBÖP’ten çıkarılmasının sonuçları üzerinde hem fikir olmadıkları görülmektedir. Üç katılımcı, bahse konu beceriye programda yer verilmemesinin kayda değer bir değişikliğe yol açmayacağını ileri sürmektedir. Beş katılımcı ise yaratıcı düşünmenin çıkarılması ile programın yaratıcı düşünen bireyler yetiştirme olasılığının düşürüldüğünü savunmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların yedisi bu durumun yol açabileceği çeşitli sorunlardan bahsetmiştir.

K3 kodlu katılımcı *“İnsanların yaratıcı düşünme potansiyelleri vardır. Bu kararlar öğrencilerin var olan yaratıcı düşünme becerilerini ortaya çıkarmaları engellenir”* sözleriyle, program değişikliğinin yaratıcı düşünmeyi engelleyebileceğini ifade etmiştir. K5 kodlu katılımcı ise *“21. yüzyılda öğrencilerin ihtiyaç duyduğu düşünme becerileri içerisinde ön plana çıkan düşünme becerisinin sosyal bilgiler öğretim programı’ndan çıkarılmasıyla, teknolojinin hızla ilerlediği, değişim ve gelişimin ani bir çebre değiştirdiği günümüzde öğrencilerimiz bu becerinin eksikliğini hissedeceklerdir”* sözleriyle öğrencilerimizin 21. yüzyıl becerileri arasında önemli yer tutan yaratıcı düşünme becerisinden yoksun bırakıldığını savunmuştur. *“Siz 21. yüzyıl becerileri arasında da sayılan ve literatürde üzerinde çok sayıda ismin çalıştığı bir beceriyi dışarda bırakıyorsunuz. Bu sırada dostlar alışverişte görsün misali yenilikçi düşünme diye ne olduğu tam olarak belli olmayan, kendiniçe de ne olduğu tanımlanmayan bir şey getiriyorsunuz. Peki yenilikçi düşünme yaratıcı düşünmeyi kapsar mı, tabii ki hayır. Kaldı ki çoğu zaman yenilikçi düşünmek yaratıcı düşünmeye ihtiyaç dahi duymayabilir. Peki öğrenciler nasıl yaratıcı olacaklar?”* sözleriyle K10 kodlu katılımcı da aynı soruna dikkat çekmiştir. Bu görüşlerin dışında üç katılımcı yaratıcı düşünmenin çıkarılmasının kayda değer bir etkisi olmayacağını ileri sürmüştür. K2 kodlu katılımcı programın yaratıcı düşünmeyi desteklemeye devam edeceğini *“Bu beceri programdan çıkarılmış olsa bile programın*

içerdiği ve uygulayıcılar tarafından örtük yollarla desteklenecektir. Bu yüzden kayda değer bir değişiklik olacağını düşünmüyorum” sözleriyle açıklamıştır. K4 kodlu katılımcı ise herhangi bir değişiklik olmayacağı iddiasını programa eklenen yenilikçi düşünme ve hâlihazırda programda mevcut olan diğer düşünme becerileriyle temellendirmiştir: *“Programdan yaratıcı düşünme becerisi çıkarılması önemli bir değişikliğe neden olmayacaktır. Çünkü program incelendiğinde bu becerinin yerine geçebilecek yenilikçi düşünme becerisi ya da bu beceriyi destekleyecek eleştirel düşünme, problem çözme gibi beceriler program kapsamında bireylere kazandırılması amaçlanmaktadır”*. K6 kodlu katılımcıya göre ise programlar düşünme becerilerini içersin ya da içermesin, düşünme becerilerini desteklemekten uzaktır. Katılımcı bu duruma yönelik *“Herhangi bir değişiklik olacağını düşünmüyorum. Düşünme becerilerin öğretiminde programlar etkili olmamaktadır. Olsaydı bunlar üzerine yaratıcılık nasıl geliştirirler diye tezler makaleler yapılmazdı. Dedğim gibi bu iş öğretme bitmektedir. Programda olması öğretmenin onu öğreteceği anlamına gelmezken programda olmaması da öğretmeyeceği anlamına gelmez. Programlara her şeyi alarak niceliğini artırmakta anlamsız. Program yol gösterici olmalı öğretmeni kısıtlamamalıdır”* ifadelerini kullanmıştır.

Yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılmasının hatalı bir yaklaşım olduğunu savunan katılımcılar, oluşması muhtemel çeşitli sorunlardan bahsetmiştir. Bu sorunların başında sosyal hayatta yaşanması muhtemel olumsuzluklar gelmektedir. Bu konuya yönelik olarak K10 kodlu katılımcı *“Yaratıcı düşünmenin çok büyük faydaları var. Biz bunlardan mahrum kalmış olduk. Öğrenci her konuda yaratıcı düşünebilir. Bu sadece okulla sınırlı kalmaz. Böylece yetişen bireyler yaratıcı düşünceleriyle topluma faydalı olabilir. Bazen çemberin dışından bakan kişilere ihtiyaç duyarsınız. Çemberin içinde de olsa görünenden fazlasını gören”* ifadeleriyle topluma katkı sağlayabilecek şekilde farklı düşünen kişilerin yetiştirilmesinin engellendiğini işaret etmiştir. Yaratıcı düşünme becerisinin programdan çıkarılmasının ekonomik sorunlara yol açabileceğini *“Öncelikle yaratıcı düşünmenin ekonomik çıkarlarla fazlasıyla ilişkisi kurulmakta. Yani yaratıcı kişiler ekonomik hayata daha fazla katkı sağlıyor”* ifade eden K9 kodlu katılımcı ise yaratıcı düşünmenin ekonomiyle ilişkisine dikkat çekmiştir.

Katılımcılar yaratıcı düşünme becerisinin kapsam dışı bırakılmış olmasının geniş bir yelpazede sorunlara neden olabileceği düşüncesindedir. Örneğin K5 kodlu katılımcı *“üretim çağında üretkenlikte sorunlar yaşama, disiplinler arası üretkenlikten uzaklaşma, hızlı ve etkili düşünme ediniminde eksiklik gibi değişiklikler gerçekleşebilir”* ifadeleriyle bireylerin üretkenliğinin azalması ve etkili düşünmede sorunlar yaşaması ihtimallerini söz konusu etmiştir. K3 kodlu katılımcı ise *“Nitelikli öğrenciler sıradanlaşır. (...) Sosyal bilgiler hedeflerine ulaşma konusunda eksilir”* ifadeleriyle özgün bireyler yetiştirilmesinin ve sosyal bilgiler dersi amaçlarına ulaşmanın yaratıcı düşünme olmadan kolay olmayacağını belirtmiştir. Bunların dışında hızla dönüşen dünyaya uyum, yenilenme, anlama, yorumlama ve problem çözme ile bilgi ve becerilerini gerçek hayata transfer etme gibi konularda öğrencilerin sorun yaşayacakları da katılımcıların belirttikleri sorunlar arasındadır.

Yaratıcı Düşünmeyi Destekleyen Beceriler Teması

Analiz sonucunda katılımcıların yaratıcı düşünmeyi destekleyen becerilere yönelik görüşleri ayrı bir tema halinde sunulmuştur. Bu tema altında oluşan kategoriler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Yaratıcı Düşünmeyi Destekleyen Beceriler Teması

Kategori	Katılımcılar
Problem Çözme	K1, K3, K4, K5, K6, K9, K10
Eleştirel Düşünme	K1, K3, K4, K5, K7, K8, K10
Girişimcilik	K3, K4
Araştırma	K8
Analitik Düşünme	K1
Çevre Okuryazarlığı	K3
Finans Okuryazarlığı	K3
Sosyal Katılım	K3
Yenilikçi Düşünme	K3
Programda Yer Alan Tüm Okuryazarlık Becerileri	K6
Yansıtıcı Düşünme	K7

Katılımcıların görüşleri daha çok problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri üzerinde birleşmektedir. Bununla birlikte tema altında elde edilen en önemli bulgu katılımcıların yenilikçi düşünme becerisini yaratıcı

düşünme becerisinin alternatifi olarak görmediklerinin anlaşılmasıdır. Yaratıcı düşünmeyi destekleyen beceriler sorulduğunda sadece bir katılımcı yenilikçi düşünme becerisinden bahsetmiştir.

Katılımcılar üst düzey düşünme becerilerinin yaratıcı düşünmeyi yüksek düzeyde desteklediği görüşündedir. K1 kodlu katılımcı “*Düşünme becerilerinin geliştirilmesi için analitik, problem çözme, eleştirel ve yaratıcı düşünmenin geliştirilmesi gerekmektedir. (...) Yaratıcı düşünme becerisinin gelişiminde bireyin analitik yaklaşımı, problemlere yeni bakış açılarıyla yaklaşması, ele alınan durumları eleştiri süzgecinden geçirmesi etkili olacaktır*” sözleriyle eleştirel düşünme ve problem çözme ve girişimcilik gibi beceriler yaratıcı düşünmeyi destekleyebilir. Yaratıcı düşünmenin temelini farklılık ve özgünlük olduğu düşünüldüğünde eleştirel düşünme becerisi bu beceriyi besleyebilir. Yine bireylerin problemlere farklı bakış açıları sunmayı amaçlayan yaratıcı düşünme becerisi, aynı amacı taşıyan problem çözme becerisi ile birlikte kazandırabilir” sözleriyle ifade etmiştir. Bunların dışında katılımcılar girişimcilik, araştırma, sosyal katılım gibi becerilerle birlikte okuryazarlık becerilerinin yaratıcı düşünmeyi destekleyebileceğini söylemişlerdir. Yansıtıcı düşünme ve analitik düşünme gibi eleştirel düşünme becerilerinin altında da sayılan becerilerde katılımcı görüşlerinde yer almıştır.

Yenilikçi Düşünme Teması

Katılımcıların yenilikçi düşünmeyi açıklarken kullandıkları kavramlardan oluşan Yenilikçi Düşünme Teması aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Yenilikçi Düşünme Teması

Kategori	Katılımcılar
Yenilikçilik	K1, K2, K4, K5, K6, K9
Yaratıcılık - Yaratıcı Düşünme	K1, K2, K3, K6
Yeniliklere Uyum Sağlama	K4, K5, K7
Özgünlük	K1, K5
Duyarlılık	K1, K6
Üretkenlik	K1, K4
Girişimcilik	K6, K8
Yeni Bakış Açıları	K3
Değişim	K1
Farklı Düşünme	K3
Yeniliklerin Uygulanması	K10

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru yenilikçi düşünmenin ne olduğuyla ilgili olmuştur. Katılımcıların büyük bir bölümü yenilikçi düşünmeyi “yenilik” odaklı kavramlarla açıklamışlardır. En fazla değinilen nokta yenilikçilik olurken, yeniliklere uyum, yeni bakış açıları ve yeniliklerin uygulanması da dile getirilen kategorilerdendir.

K7 kodlu katılımcı yenilikçi düşünmenin genel olarak mevcut durumlara yeni gelişmelerin uygulanması olduğunu “*Diğer düşünme becerilerinde olmayan ve 21 yüzyılda teknolojinin hızlı gelişmesi ve toplumun teknolojiye ayak uydurma çabası var olan yeni teknolojiye ve hayata hazırlanmayı gerektirmektedir. Yenilikçe düşünme de bu yeni ve farklı hayata hazırlanması anlamında kullanılır*” cümleleriyle belirtmiştir. K5 kodlu katılımcı “*Yenilikçi düşünme becerisi yenilikçilik, özgünlük, yaratıcılık, duyarlılık ve ilginin ön plana çıktığı bir düşünme becerisi olarak karşımıza çıkıyor. Birey bir duruma ilgi duyması ile o duruma ilgili yenilikçi bir yaklaşım geliştirebilir. Programdaki yenilikçi düşünme değişen ve globalleşen dünya düzenine bireylerin adapte olabilmelerini sağlayan değişim üretkenlik ve özgün fikirlerle ortaya çıkabilen bir düşünme becerisi olarak algılanabilir*” sözleriyle yenilikçiliğe ve uyum sağlamaya dikkat çekmiştir. Analiz sonucunda katılımcıların büyük bir bölümünün yenilikçi düşünmeyi yenilikle bağlantılı özelliklerle açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Dört katılımcı yenilikçi düşünmeyi yaratıcılık ve yaratıcı düşünme odaklı olarak ele almıştır. K6 kodlu katılımcı yenilikçi düşünmeyi, yaratıcı düşünmenin farklı bir boyutu olarak değerlendirdiğini “*Yenilikçi düşünme yaratıcılığın farklı bir boyutu olduğumu düşünüyorum. Yenilikçi düşünmede farklı olanı görme olayları duyarlı olarak ele alma vardır diyebiliriz*” sözleriyle ifade etmiştir. Yaratıcı düşünmenin, yenilikçi düşünme için bir önkoşul olduğunu ve bu sayede yeni bakış açılarına ulaşılacağını ileri süren K3 kodlu katılımcı ise “*yaratıcı düşünme becerisi isteyen var olan bir şeye durumu yeni bir bakış açısı getirmek, farklı şeyler düşünmektir*” cümlelerini kullanmıştır.

Yenilikçi düşünmenin yukarıda sayılanlar dışında değişim, farklı düşünme, girişimcilik, üretkenlik ve özgünlük gibi özelliklerle de ilişkilendirildiği analiz sonucunda anlaşılmıştır. Ancak katılımcılar yenilikçi düşünmeyi ifade ederken genel olarak yenilik ve yaratıcı düşünme kavramlarına dayanmışlardır.

Yaratıcı ve Yenilikçi Düşünmenin Ayrıldığı Noktalar Teması

Katılımcıların yaratıcı ve yenilikçi düşünmeyi birbirlerinden ayırdıkları noktalar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. Yaratıcı ve Yenilikçi Düşünmenin Ayrıldığı Noktalar Teması

Farklılıklar	Yaratıcı Düşünme	Yenilikçi Düşünme	Katılımcılar
Yeni Fikir Üretme		Fikri Uygulama	K4, K10
Sentez Odaklı		Fikir / Ürün Odaklı	K1
Değişime Dönük		Üretkenliğe Dönük	K1
Sıra Dışı Düşünme		Yeni/Farklı Şeyler Düşünmek	K2
Özgünlük		Değişim	K5
Zamandan Bağımsız		Zamana Bağlı	K6
Tasarlamak		Uyarlamak	K6
Var Olmayı Konu Edinir		Var Olanı Konu Edinir	K7

Katılımcılara yöneltilen son soru yaratıcı ve yenilikçi düşünme becerilerinin birbirlerinden ayırdıkları noktalardır. Analiz sonucunda katılımcıların yaratıcı düşünmeyi fikirsel alanda, yenilikçi düşünmeyi ise daha çok uygulama zemininde tahayyül ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılar yenilikçi düşünmeyi, çeşitli gelişmelerin döneme uygun bir şekilde uyarlanması ve yeni bir fikir ya da ürün üretme şeklinde değerlendirmektedir. Bununla birlikte yaratıcı düşünme daha geniş kapsamlı ve zamandan nispeten bağımsız olarak yorumlanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları bir bütün halinde değerlendirildiğinde, katılımcıların yaratıcı düşünme ve yenilikçi düşünmeyi birbirinden ayırdıkları ve birbirlerinin ikamesi ya da alternatifi olarak görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılara göre yaratıcı düşünme daha çok fikirsel alanla sınırlı bir beceri iken yenilikçi düşünme yeniliğe ve yaratıcılığa dayanan ve sıklıkla üretim ile ilgisi kurulan bir kavramdır. Bu durum MEB'in diğer belgeleri (2018a) ile uyumludur. Bu nedenle katılımcıların, yaratıcı düşünmenin programda ihmal edildiği düşüncesinde oldukları çalışma sonucunda anlaşılmıştır. Batılı devletler, yaratıcılığın ekonomik çıkarlarına hizmet ettiğini bilmektedir. Bu nedenle söz konusu yönetimlerin, öğretmenlerden ve öğretim programlarından beklentileri yaratıcılığın teşvik edilmesidir (Newton, 2013). Türkiye'de öğretmenlerin öğretim programlarını değiştirmedikleri ve programı kendilerine sunulduğu haliyle uyguladıkları düşünüldüğünde, öğrencileri yaratıcı düşünmeye ve yaratıcı olmaya teşvik edecek yaklaşımların programdan beklenmesi olağandır. Türkiye'de 2018 yılından bu yana yaratıcı düşünme becerisine SBÖP'te (2018b) yer verilmemektedir. Bu nedenle program geliştiricilerin, bu özelliğin gelişimini öğretmenlerin kişisel tercihlerine bıraktıkları söylenebilir. Bu bağlamda çalışma bulguları, yaratıcı düşünmenin ve yaratıcılığın, önemini açığa çıkaran tüm verilere rağmen eğitim sistemleri tarafından bu becerilerin hafife alındığına yönelik Rabanos ve Torres'in (2012) bulgularıyla aynı yöndedir.

SBÖP, ihtiyaç halinde öğretmenlerin çeşitli uyarlamalar ve ayarlamalar yapmalarına fırsat tanımaktadır. Ancak Türkiye'nin ezberci ve sınav odaklı köklü anlayışı çoğunlukla öğretmenlerin bu yola başvurmasını engeller. Fisher (2004), öğrenme ve gerçek hayat becerilerinde arz ettiği önem nedeniyle yaratıcı düşünmenin öğretim programının tüm unsurları tarafından teşvik edilmesi gerektiğini savunur. Ayrıca öğretmenlerin yaratıcı düşünmeye yönelik yaklaşımları çoğunlukla dardır, özgünlükten ve farklılaşmaktan yoksun olmaya eğilimlidirler. Rabanos ve Torres (2012), literatürdeki çalışmalara dayanarak yaratıcı düşünmenin genel olarak ikinci plana itildiğini tespit etmiştir. Ayrıca öğretim programında yer alan öğelerin meydana getirdiği yaratıcılığa yönelik fırsatlara ilişkin öğretmen bakış açıları net olmayabilir (Newton, 2013). Çalışma bulguları da Newton'un (2013) iddiaları ile örtüşmektedir. Sosyal bilgiler eğitimcilerinin dahi yaratıcı düşünme ve yenilikçi düşünme hakkındaki düşünceleri uyumlu değildir. Hali hazırda yaratıcı düşünmeyi kapsamayan bir öğretim

programı da bu bulgunun üzerine eklendiğinde Türkiye için olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. NACCCE (1999)'e göre "yaratıcılık sanat, bilim, iş, oyun gibi günlük hayatın her alanında, bütün insan faaliyetlerinde görülebilir." Her insan, çeşitli şekillerde yaratıcılık becerilerine sahip olabilir ve bunlara sahip olmak kişinin özsaygısı ve genel başarısı üzerinde büyük bir etkiye neden olur (NACCCE, 1999). Leggett'e (2017) göre ise öğretim programının nasıl yapılandırıldığı ve öğrencileri nasıl etkileşimlere yönlendirdiği yaratıcı düşünme ile yakından alakalıdır. Bu nedenle öğretim programı yaratıcı düşünmeyi uyarma potansiyeline sahip olduğu kadar söndürme potansiyeline de sahiptir. Buradan hareketle öğretim programları yaratıcı düşünmenin desteklenmesi açısından birincil öneme sahiptir. Türkiye SBÖP'ten yaratıcı düşünmeyi çıkararak öğrencilerin bu beceriyi kazanmasını öğretmenlerin kişisel yaklaşımlarına ve tesadüfi gelişmelere bırakmıştır. Çünkü yaratıcı düşünme ancak onun için kilit rol oynayan stratejiler hayata geçirildiğinde gelişebilir (Mumford, Medeiros ve Partlow, 2012). Bunun dışında gelişmeler olması da mümkün olmakla birlikte bunlar ancak tesadüfi ve süresiz gelişimler olacaktır.

Öğretim süreçlerinin öğrencilerde yaratıcı düşünmeyi geliştirici mahiyette kurgulanması, öğrencileri kendi öğrenmeleri ile etkileşime sokar (Fisher, 2004). Bu önemli bir husustur çünkü yaratıcı düşünme becerisine yönelik tasarlanan ders planları yaratıcı düşünme ile birlikte eleştirel düşünme gibi diğer üst düzey düşünme becerilerine de etki edebilir. Paralel olarak NACCCE (1999)'ye göre yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünmeyi birbirlerinin varlığını da gerektirir. Yaratıcı düşünmenin, sonuçların değerlendirilmesine odaklanması ve aynı zamanda toplumsal bir boyut içermesi göz önünde bulundurulduğunda yaratıcı düşünme ile eleştirel düşünmenin bulunduğu çizgi daha belirgin hale gelir. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda programdan çıkarılan yaratıcı düşünme, diğer üst düzey düşünme becerilerin geliştirilmesini de olumsuz yönde etkileyebilir. Her ne kadar öğretmenlerin yaratıcı düşünmeye yönelik öğretim yapması mümkün görünmekte ise de Newton'a (2013) göre öğretmenler bu konuda pek gönüllü değildir. Bu nedenle yaratıcı düşünmenin programdan çıkarılmasının olumsuz sonuçlara sebep olabileceği düşünülmektedir. Fisher'a göre (2004), yaratıcı düşünmenin eğitimde oynadığı önemli rolün tarihi 2. Dünya Savaşına kadar uzanır. Söz konusu dönemde küresel rekabette daha yaratıcı ve yenilikçi olabilecek bilim insanları, mühendisler ve tasarımcılar yetiştirmek için yaratıcılık hareketi başlamıştır. Yine aynı yazarlara göre bürokratik ve manipülatif bir yapıda kendini gösteren değerlere yönelik oluşan tepkiler de bu harekete yardımcı olmuştur. Bu bağlamda yaratıcı düşünmenin öğretim programından çıkarılması, küresel rekabette Türkiye adına geriye atılmış bir adım olarak kabul edilmelidir.

Isbell ve Raines (2012)'e göre Freud, yaratıcılığın ve yaratıcılık çıktılarının çocukluk yaşantıları ve içsel çatışmalardan etkilendiğini öne sürmektedir (akt. Tatlı, 2017). Bu nedenle yaratıcı düşünme öğretiminin küçük yaşlarda başlaması önemlidir (Wojciehowski ve Ernst, 2018). Ortaokul döneminde bilişsel ve sosyal gelişimin hızlanması, yaratıcı düşünme gelişimini bu dönemde hayatın diğer dönemlerinden daha önemli kılmaktadır (Rabanos ve Torres, 2012, s. 1143). Rabanos ve Torres (2012)'e göre bu yaşlardaki çocuklar daha ileri düşünme becerilerine sahip olmaya başlarlar. Bu veriler ışığında ortaokul çağları yaratıcı düşünme için kritik bir öneme sahip olabilir. Buna paralel olarak Gardner'a (1982) göre yaratıcılığın zirve noktası dört ve altı yaşlar arasındadır. Yedi ila onbir yaş arasında azalan yaratıcılık ergenliğe doğru tekrar 4-6 yaş arasındaki seviyeleri yakalar (Leggett, 2017). Gardner'in sunduğu bulgular ışığında 11 yaş sonrasının yaratıcı düşünme açısından kritik bir öneme sahip olma ihtimali yüksektir. Bu nedenle bu dönemde alınacak herhangi bir dersin öğretim programının yaratıcı düşünme becerisinden yoksun bırakılması hatalı olabilir. Yine Rabanos ve Torres (2012)'e göre öğretim programının sıkı sıkıya takip edilmesi ve programın uygulanmasındaki sınırlı esneklik yaratıcı düşünmenin gelişimini sınırlamaktadır. Türkiye'de yeni uygulamaya konulan programın yaratıcı düşünmeye yaptığı çok sınırlı vurgu göz önünde bulundurulduğunda yaratıcı düşünmenin gelişiminde sorumluluk tümüyle öğretmenlere bırakılmıştır. Merkezi sınavların varlığı, öğretmenlerin, veliler ve okul idaresi gibi unsurların etkisi ile program ve çoğunlukla ders kitaplarının dışına çıkma konusundaki eksiklikleri de dikkate alınırsa yaratıcı düşünmenin gelişiminin tümüyle tesadüfi olgulara bırakıldığı düşünülebilir. Sternberg (2003)'e göre eğitim süreçlerinde yaratıcı düşünme önemsiz görülen ve küçümsenen bir beceridir. Bunun altında öğretmenlerin yaratıcı düşünmeyi nasıl öğreteceğini bilmemesi, genel anlamda zeka ile paralel olduğunu düşünmesi ya da eğitimin yaratıcı düşünmeye değer vermemesi gerektiği gibi sebepler yatıyor olabilir (Sternberg, 2003). Özerbaş (2011)'e göre programda yaratıcılığın gelişimini hedefleyen ifadeler bulunmasına rağmen öğretmen ve konu merkezli tasarlanan eğitim süreçleri yaratıcılığı engellemektedir. Günümüzde ise Özerbaş'ın sözünü ettiği ifadelerin de bir kısmı yeni programda yer almamıştır. Bu durumun vatandaş yetiştirme sistemimizi olumsuz

yönde etkilemesi olasıdır. Bu etkiler gerek toplumsal karar ve sorumluluk alma süreçlerinde gerekse ekonomik hayata katılımında görünür hale gelebilir. Çünkü Cropley'e (2001) göre fiziksel ve ulusal varlığını tehdit altında gören, teknolojik açıdan henüz gelişmemiş ülkeler sıklıkla yaratıcılığı hızlı bir ekonomik ve toplumsal gelişimin, modernleşmenin, eğitimin umut edilen pozitif sonuçlarının gibi gelişim unsurlarının anahtar kavramlarından biri olarak görmektedir. Ayrıca Çelik'e (2015) göre ders kitapları öğretmenlerin birincil materyalleridir ve bu kitaplar yaratıcılığa olabilecek etkileri nedeniyle detaylı düşünülmelidir. Ders kitaplarının programa uygun hazırlandığı ve ders kitabı yazarlarının programdaki becerileri göz önünde bulundurdıkları düşünüldüğünde yaratıcı düşünmenin programda geri plana atılmasının ders kitaplarına yansıtacağı ve bunun da derslerde yaratıcı düşünmenin ihmal edilmesine neden olabileceği açıktır.

Eğitim üzerine yazılan yayınların birçoğu, günümüzde dünyanın hızlı bir dönüşüm geçirdiğine atıfta bulunmaktadır. Temel fikir olarak birçok yayında değişen dünyaya uyum sağlamanın önemine vurgu yapılmaktadır. Buna paralel olarak Tok ve Sevinç (2012), değişen dünyada yaşayacak bireyler için uyum sağlama yolunda önemli becerilerden birinin yaratıcı düşünme olduğunu ileri sürmektedir. Yaratıcı düşünme, farklı 21. Yüzyıl becerileri yaklaşımlarının hepsinde ortak olarak yer alan bir beceridir (Voogt ve Roblin, 2010'dan akt., Karataş, Akçayır ve Gün, 2016). Düşünme şekilleri, düşünme becerilerinin ve bunlardan kazanılan bilgilerin günlük etkileşimlerde kullanımı ile yakından ilgilidir (Sternberg ve Lubart, 1993, s. 229). Yaratıcı düşünenler aynı zamanda aktif öğrenenlerdir. Bu sayede problem çözerler, ilişkileri fark ederler, bilgileri farklı yollarla kaynaştırırlar, varsayımları sorgularlar, karar verirler ve yeni iddiaları ararlar (Healy, 2004'ten akt. Wojciehowski ve Ernst, 2018). Yaratıcı düşünenler, toplumsal hayata daha hızlı uyum sağlar ve katkı verirler. Ancak yaratıcı düşünme de diğer beceriler gibi kullanıldıkça gelişebilir. Bu bağlamda yaratıcı düşünmeyi geri plana atan eğitim süreçleri ile yaratıcı düşünen bireyler elde etmek olası görünmemektedir. Tatlı (2017)'ya göre yaratıcılık ve yaratıcı düşünme unsurlarını yeteri kadar ele almayan eğitim süreçleri hayat becerileri kazandırmakta yetersiz kalacak ve sosyal bağlamda başarısızlığa neden olacaktır. Yazar, yaratıcılığın da desteklenmesi gerektiğini, bunun ise eğitim programları ile sağlanabileceğini öne sürmektedir. Bireyler yaratıcı düşünmeyi teşvik ve kabul eden ve ödüllendiren ortamlarda yaratıcılık becerilerini kazanabilirler (Sternberg ve Lubart, 1993, s. 230). Yaratıcı düşünmeyi desteklemeyen bir program yaratıcılık dışında başka sorunlara da yol açabilir. Yaratıcı düşünme, genellikle problem çözmenin de zorunlu bir parçası olmaktadır (Syahrin, Dawud, Suwignyo ve Priyatni, 2019, s. 22). Çünkü günümüzde sorunlar ve durumlar karmaşıklaşmakta ve bilinen, aşına olunan çözümler her duruma uygulanamamaktadır. Bu nedenle öğrencilere bir bütün halinde yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme, eleştirel düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılması topluma katılım ve katkı sağlama konusunda önemlidir.

Önde gelen farklı ekonomik sektörlerde görev yapan üst düzey yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucunda Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan bir rapora göre yaratıcılık, 2020 yılında en çok ihtiyaç duyulan üçüncü beceri olarak görülmektedir (Cnntürk, 2018). 21. Yüzyıl Öğrenmeleri P21 Çerçevesi ise öğrencilerin işte, hayatta ve vatandaşlıkta başarılı olmaları için gerekli beceri, bilgi ve destek sistemlerini tanımlayan ve bütüncül bir yapı gösteren bir metindir. Bu çerçeve günümüzde binlerce eğitimci tarafından kullanılmaktadır (Battelle For Kids, 2019). Çerçevenin açıklandığı belgede çerçevenin her bir unsurunun öğrencilerin 21. Yüzyıla hazır olmalarının sağlanmasında fazlasıyla kritik bir role sahip olduğu belirtilmektedir (Battelle For Kids, 2019). 21. YY becerileri kapsamlı bir yapı dahilinde yaratıcılık ve yenilenme becerilerini de içerir. Bu beceriler ise "yaratıcı düşünme, diğerleriyle yaratıcı bir biçimde çalışma ve yenilikleri uygulama" başlıkları altında tanımlanmıştır (Piirto, 2011). Milli Eğitim Bakanlığı, 2018 yılında uygulamaya konulan öğretim programlarına yönelik süreç öncesinde yaptığı bir basın toplantısında 21. Yüzyıl becerilerine çeşitli atıflarda bulunmuştur (MEB, 2017). Türkiye'nin 21. Yüzyıl becerilerini, öğretim programlarını geliştirirken göz önünde bulundurduğu açıktır. 2018 yılında uygulamaya konulan program ile program dayanaklarından biri olduğu MEB tarafından belirtilen 21. Yüzyıl Becerilerinin önemli bir başlığı olan "Öğrenme ve Yenilenme Becerileri" altındaki yaratıcılık, programda becerilerde yer almamasına rağmen daha önceki programlarda yer almayan ve literatürde daha çok mühendislik gibi alanlarla ilişkilendirilen yenilikçi düşünme bu beceriler arasında sayılmıştır. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında da (2018a) yenilikçi düşünme, mühendislik ve tasarım becerileri arasında sayılmıştır. SBÖP (2018b) içeriğinde yenilikçi düşünme becerisi ile ne kastedildiği belirtilmemektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının yaklaşımı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında (2018a) olduğu gibi yenilikçi düşünmenin mühendislik ve tasarım becerilerine yönelik olduğu söylenebilir. Keza çalışma katılımcıları da yaratıcı düşünmeyi fıkırsel, yenilikçi düşünmeyi ise uygulama alanında

kavramsallaştırmıştır. Bu nedenle yaratıcı düşünme programdan çıkarılması sosyal problemler karşısında çözüm üretme noktasında sorunlara neden olabilir. 21. Yüzyıl Becerilerinde yer alan ve eğitimdeki önemini her gün arttıran yaratıcı düşünme yerine odağın yenilikçi düşünmeye kayması eğitim sistemimizde tahmin edilemez sorunlara yol açabilir. Programın öngördüğü öğrenciler, yine programın felsefesini oluşturan unsurlardan biri olan 21 Yüzyıl Becerilerine göre eksik kalabilecek ve bu şekilde toplum hayatına katılabilecektir.

Kaynakça

- Anderson, B. (2020, 9 January). *The most in-demand hard and soft skills of 2020*. <https://business.linkedin.com/talent-solutions/blog/trends-and-research/2020/most-in-demand-hard-and-soft-skills> adresinden 10.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Battelle for Kids. (2019). *Framework for 21st century learning*. <http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources> adresinden 10.10.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Cnntürk. (2018). *2020'de en yüksek maaşı almak için sahip olmamız gereken 10 beceri*. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/iste-hayat/2020de-en-yuksekk-maasi-almak-icin-sahip-olmaniz-gereken-10-beceri?page=4> adresinden 01.10.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Creswell, J. W. (2016). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. New York: Sage publications.
- Cropley, A. J. (2001) *Creativity in education and learning: A guide for teachers and educators*. London: Kogan Page.
- Çelik, E. A. (2015). *7. sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın
- Deveci, İ. ve Kavak, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin yenilikçilik algıları ve yenilikçi düşünme eğilimleri: bir keşfedici ardışık desen. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 346-378. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.15m
- Fisher, R., (2004). What is creativity?. Fisher, R., & Williams, M. (Eds.). *Unlocking creativity: Teaching across the curriculum* içinde (s. 6-20). London: David Fulton Publishers.
- Johnson, R. B., & Christensen (2014). *Educational research: Quantitative, qualitative and mixed approaches*. Los Angeles: Sage.
- Karataş, S., Akçayır, G., & Gün, E. T. (2016). Yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesinde ters beyin fırtınası tekniğinin etkililiği üzerine nitel çalışma. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 6(1), 42-58.
- Keleşoğlu, S. (2017). *Öğretmen eğitiminde yaratıcı düşünme ve inovasyon eğitim programının tasarımı, denemesi ve değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Leggett, N. (2017). Early childhood creativity: challenging educators in their role to intentionally develop creative thinking in children. *Early Childhood Education Journal*, 45(6), 845-853.
- Lucas, B. (2001). Creative teaching, teaching creativity and creative learning. Craft, A., Jeffrey, B. & Leibling, M. (Eds.). *Creativity in Education* içinde (s. 35-44).
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çeviri: S. Turan). Ankara: Nobel.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019). *Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/31105532_Milli_EYitim_BakanYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY__31.12.pdf adresinden 08.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018a). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018b). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). *Basın açıklaması*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/13152934_basYn_aYklamasY_13012017.pdf adresinden 08.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2016). *STEM eğitimi raporu*. Ankara: SESAM Grup A.Ş. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (YEGİTEK).

- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2015). *Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Plan Hazırlık Programı*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf adresinden 08.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Mumford, M. D., Medeiros, K. E. & Partlow, P. J. (2012). Creative thinking: Processes, strategies and knowledge. *The Journal of Creative Behavior* 46(1), 30–47.
- National Advisory Committee on Creative, Cultural Education (NACCCE), Great Britain. Dept. for Education, Employment, Great Britain. Dept. for Culture, Media, & Sport. (1999). *All our futures: Creativity, culture & education*. Dept. for Education and Employment.
- Newton, D. P. (2013). Moods, emotions and creative thinking: A framework for teaching. *Thinking Skills and Creativity*, 8, 34-44.
- Özden, M., & Saban, A. (2017). Nitel araştırmalarda paradigma ve teorik temeller. A. Saban & A. Ersoy (Eds.). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* içinde (s. 1-29). Ankara: Anı.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı düşünme öğrenme ortamının akademik başarı ve bilgilerin kalıcılığa etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Patton, Q. M. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (Çev: M. Bütün & S. B. Demir). Ankara: Pegem.
- Partnership for 21st Century Skills. (2019). *P21's Frameworks for 21st Century Learning*. <https://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources> adresinden 08.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Piirto, J. (2011). Creativity for 21st century skills. *Creativity for 21st Century Skills* içinde(s. 1-12). Sense Publishers.
- Rábanos, N. L., & Torres, P. A. (2012). Effects of a program for developing creative thinking skills. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 10(3), 1139-1158.
- Syahrin, A., Dawud, Suwignyo, H., & Priyatni, E. T. (2019). Creative thinking patterns in student's scientific works. *Eurasian Journal of Educational Research*, 19(81), 21-36.
- Sternberg, R. J. (2003) Creative thinking in the classroom. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 325-338. DOI: 10.1080/00313830308595.
- Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1996). Investing in creativity. *American Psychologist*, 51(7), 677-688.
- Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1993). Investing in creativity. *Psychological Inquiry*, 4(3), 229-232.
- Tatlı, C. E. (2017). *Çocuklarda yaratıcı düşünme becerilerinin saptanması ve okul psikolojik danışmanlarının farkındalığının incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Tok, E., & Sevinç, M. (2012). Düşünme becerileri eğitiminin okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 204-222.
- Wojciehowski, M., & Ernst, J. (2018). Creative by nature: Investigating the impact of nature preschools on young children's creative thinking. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 6(1), 3-20.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

EXTENDED SUMMARY

One of the main purposes of this research is to understand in depth the possible consequences of removing the creative thinking skill from the Social Studies Curriculum. Another aim of the study is to determine the views of social studies educators about the removal of creative thinking from the curriculum, the addition of innovative thinking to the curriculum, and the similarities and differences between creative thinking and innovative thinking. In this context, the research questions were determined as follows.

1- How do social studies educators evaluate the removal of creative thinking from the curriculum?

2- How do social studies educators evaluate the inclusion of innovative thinking in the curriculum?

3- What are the views of social studies educators about the similarities and differences between creative thinking and innovative thinking?

This study was designed in accordance with qualitative research methods. Qualitative research can be defined as a field-specific explanation and theory development process by examining the meanings people attribute to concepts (Özden & Saban, 2017). In this study, it is aimed to reveal and examine in depth the views of social studies educators on creative thinking and innovative thinking. For this reason, phenomenological design, which is one of the qualitative research approaches, was preferred within the scope of the research. In phenomenology research, it is aimed to discover and understand the experiences and views of individuals on the concept or phenomenon (Johnson & Christensen, 2014). In this context, phenomenology pattern was preferred to reveal the views of social studies educators about creative and innovative thinking.

It is understood that the participants conceptualize the creative thinking skill more intellectually, distinguish it from creativity and tend to limit it to the cognitive dimension. Except for two participants, it was understood that all participants expressed creative thinking with abstract concepts such as idea and originality, and two participants expressed creative thinking as a concrete concept for producing a product. When the categories were evaluated holistically, according to the participants, it was found that the main purpose of creative thinking is to create a new idea or product, it contains originality, it requires going out of the circle and synthesizing. According to the participants, efforts to synthesize information included in original and extraordinary thinking processes result in a new idea or product.

It is seen that social studies educators do not agree on the results of removal creative thinking from the curriculum. Three participants argue that removal of creative thinking skill from the curriculum will not lead to a significant change. Five participants, on the other hand, argue that as a result of the removal of creative thinking, the probability of raising individuals who think creatively is reduced. However, seven of the participants mentioned various problems that this situation may cause.

Participants agree that the skills most related to creative thinking are problem solving and critical thinking skills. However, another important finding is that the participants did not see innovative thinking skills as an alternative to creative thinking skills. When asked about skills that support creative thinking, only one participant mentioned innovative thinking skills.

Another question asked to the participants was about what innovative thinking is. Most of the participants explained innovative thinking with innovation-oriented concepts. While the most mentioned point is innovation, adaptation to innovations, new perspectives and implementation of innovations are also mentioned categories.

As a result of the analysis, it was found that the participants imagined creative thinking in the intellectual field and innovative thinking more in the application ground. Participants evaluate innovative thinking as adapting various developments in accordance with the period and producing a new idea or product. However, creative thinking has been interpreted more broadly and relatively time-independent.

According to a report prepared by the World Economic Forum, creativity is seen as the third most needed skill in 2020 (Cnntürk, 2018). 21st Century skills include creativity and innovation skills within a comprehensive structure. These skills are defined under the headings of "creative thinking, working creatively with others and applying innovations" (Piiro, 2011). Creative thinking skill was removed from the Social Studies Curriculum in 2018. Innovative thinking skills were added to the curriculum. Innovative thinking skills are included under engineering and design skills in the Science Curriculum prepared by the Ministry of National Education. There is no explanation for innovative thinking in the Social Studies Curriculum.

When the research findings were evaluated as a whole, it was concluded that the participants distinguished between creative thinking and innovative thinking and did not see them as substitutes or alternatives to each other. According to the participants, creative thinking is a skill limited to the intellectual field, while innovative thinking is a concept based on innovation and creativity and often associated with production. This is in line with other documents (2018a) of the Ministry of National Education. For this reason, it was understood as a result of the study that the participants thought that creative thinking was neglected in the curriculum. Western states know that creativity serves their economic interests. For this reason, the expectations of these states from teachers and curricula are to encourage creativity (Newton, 2013). Considering that teachers in Turkey do not change the curriculum and implement the curriculum as it is presented to them, it is normal to expect the curriculum to provide approaches that will encourage students to think and be creative.

Fisher (2004) argues that creative thinking should be encouraged by all elements of the curriculum because of its importance in learning and real-life skills. In addition, teachers' approaches to creative thinking are often narrow and tend to lack originality and differentiation. Rabanos and Torres (2012), based on studies in the literature, determined that creative thinking was generally pushed into the background. In addition, teachers' perspectives on the opportunities for creativity revealed by the items in the curriculum may not be clear (Newton, 2013). The findings of the study are also consistent with the claims of Newton (2013). Even social studies educators' ideas about creative thinking and innovative thinking are not compatible. When a curriculum that does not currently include creative thinking is added to this finding, a negative picture emerges for Turkey. The Ministry of National Education removed the creative thinking from the Social Studies Curriculum and left the students to acquire this skill to the personal approaches of the teachers and incidental developments. Because creative thinking can only develop when strategies that play a key role in it are implemented (Mumford, Medeiros ve Partlow, 2012). Although it is possible that there will be developments other than this, these will only be random and discontinuous developments.